

ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Όνοματεπώνυμο: Αναστασιάδου Χαρά

Τμήμα: Α1

Σχολείο: 4^ο Γυμνάσιο Χαριλάου

Σχολικό μάθημα: Νεοελληνική Γλώσσα

Θέμα: Η ιστορία της Θεσσαλονίκης μέσα από τα
μνημεία της

Υπεύθυνη καθηγήτρια: κα. Ναουμίδου Μαρία

Σχολικό έτος: 2013-2014

*Στην καθηγήτριά μου
κυρία Ναουμίδου Μαρία
και στον πατέρα μου που είναι
από τη Θεσσαλονίκη*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	σελ. v
<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ</u>	
1. Προϊστορικοί χρόνοι	σελ. 1
2. Ιστορικοί χρόνοι	σελ. 3
3. Ελληνιστικοί χρόνοι	σελ. 5
4. Ρωμαϊκοί χρόνοι.....	σελ. 7
5. Βυζαντινοί χρόνοι.....	σελ. 9
6. Τουρκοκρατία	σελ. 11
• Μακεδονικός αγώνας.....	σελ. 13
7. Νεότεροι χρόνοι	σελ. 14
• Η Άνω πόλη.....	σελ. 17
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ</u>	
1. Η ιστορία του τείχους	σελ. 19
• Τα τείχη της Ελληνιστικής περιόδου	σελ. 19
• Τα τείχη της Βυζαντινής περιόδου	σελ. 19
• Επί κυβέρνησης Ζηλωτών	σελ. 20
• Επί κυβέρνησης Βενετών	σελ. 20
• Η πτώση των τειχών.....	σελ. 20
2. Τα μέρη του τείχους.....	σελ. 21
• Το Επταπύργιο - το φρούριο του Επταπυργίου	σελ. 22
• Το φρούριο του Βαρδαρίου	σελ. 23

- Ο πύργος του Τριγωνίου σελ. 23
- Πίνακας με τις πύλες των τειχών σελ. 25
- Ο Λευκός Πύργος σελ. 26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ

- Ως έργο οχύρωσης σελ. 36
- Ως μνημείο σήμερα σελ. 36

ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ σελ. 37

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ σελ. 43

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Όταν η καθηγήτριά μου, κα. Ναουμίδου, μου ανέθεσε αυτήν την εργασία με θέμα τα τείχη της πόλης μου, ήμουν πολύ ενθουσιασμένη. Αρχικά, αναζητώντας πληροφορίες και αξιολογώντας πηγές, αντιλήφθηκα πως η συγγραφή της εργασίας αυτής θα ήταν μια διαδικασία εξαιρετικά δύσκολη. Όταν τα επισκέφτηκα για να τα φωτογραφήσω, είχα την ευκαιρία να τα δω, να τα παρατηρήσω και να τα μελετήσω από κοντά. Τότε κατάλαβα πόσο μεγαλόπρεπη ομορφιά έκρυβαν τόσο τα τείχη της Θεσσαλονίκης, όσο και ο επιβλητικός Λευκός Πύργος, που είναι μάλιστα το σήμα κατατεθέν της πόλης μας. Έτσι, άλλαξα αμέσως γνώμη για το πόσο δύσκολη θα ήταν η συγγραφή της εργασίας και εργάστηκα με μεγαλύτερη όρεξη.

Τελικά, αντιλήφθηκα πόσο τυχερή στάθηκα που μου δόθηκε η ευκαιρία να ερευνήσω και μ' αυτόν τον τρόπο, να αγαπήσω αυτό το θέμα. Έτσι, τα τείχη κίνησαν το ενδιαφέρον μου και έγιναν το αγαπημένο μου μνημείο σε ολόκληρη την πόλη. Είμαι σίγουρη πως από δω και πέρα θα γίνει ο αγαπημένος μου περίπατος τις ανοιξιάτικες Κυριακές...

Χαρά Αναστασιάδου, 2014

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ιστορία της Θεσσαλονίκης

1. Προϊστορικοί Χρόνοι

Η ζωή στην περιοχή της Θεσσαλονίκης χρονολογείται από τους προϊστορικούς χρόνους. Τα παλαιότερα γνωστά ευρήματα ανάγονται στη νεολιθική εποχή και φτάνουν μέχρι τις αρχές της 3ης χιλιετίας π.Χ. Από τότε οι ανθρώπινες εγκαταστάσεις γύρω στον Θερμαϊκό κόλπο αναπτύσσονται χωρίς διακοπή¹.

Μέχρι σήμερα, μέσα στα όρια της περιτειχισμένης βυζαντινής πόλης δεν βρέθηκαν κατάλοιπα από την προϊστορική εποχή έξω όμως από τον περίβολο των τειχών της, τόσο στα ανατολικά όσο και στα δυτικά, μικροί γήλοφοι (οι τούμπες, όπως τους ονομάζουν στη Βόρεια Ελλάδα) που σχηματίστηκαν από αλλεπάλληλες οικήσεις, πλαισιώνουν την πόλη και μας δίνουν τα σημεία των πρώτων εγκαταστάσεων του ανθρώπου στην περιοχή. Αυτοί οι οικισμοί, αραιοί στην αρχή, με την πάροδο του χρόνου άρχισαν να πληθαίνουν και οι περισσότεροι, όπως ο επιβλητικός προϊστορικός συνοικισμός στη συνοικία Άνω Τούμπα, συνέχιζαν να κατοικούνται και στην ιστορική εποχή.

Επιπλέον, φαίνεται ότι σταδιακά η ζωή και ο πολιτισμός πλησίαζαν προς την παραλία και έτσι γύρω από τον κόλπο, μέσα στην πρώτη χιλιετία ιδρύθηκαν αρκετοί οικισμοί, στον ομαλό χώρο, ανάμεσα στο λιμάνι και στην οχυρή ακρόπολη. Δεν υπάρχουν ακόμα

επαρκή στοιχεία που να αποδεικνύουν την ταυτότητα αυτής της πόλης όμως, πληθαίνουν οι ενδείξεις που οδηγούν στην άποψη ότι η πόλη

¹ <http://www.teithe.gr/modules/content/index.php?id=40>

που προϋπήρχε στη θέση της Θεσσαλονίκης ήταν η Θέρμη, που έδωσε και στον κόλπο την ονομασία Θερμαίος και αργότερα Θερμαϊκός.

• Η εποχή του Χαλκού και η Νεολιθική εποχή

Η έρευνα δεν έχει καταλήξει ακόμη για τις ακριβείς διαδικασίες που είναι υπεύθυνες για τους μετασχηματισμούς που χαρακτηρίζουν την επόμενη μακρά περίοδο, την οποία συμβατικά ονομάζουμε Εποχή του Χαλκού (3.500 - 1.100 π.Χ.) στη Μακεδονία². Οι ραγδαίες μεταβολές που παρατηρούνται στην οικονομία και την κοινωνική οργάνωση στην Κρήτη και την Πελοπόννησο αλλά και στις Κυκλάδες, οδηγούν τις κοινωνίες εκείνες σε μία εκρηκτική αύξηση της ιεραρχίας και της κοινωνικής πολυπλοκότητας που καταλήγει στην εμφάνιση των «ανακτορικών» πολιτισμών, όπως είχε παρατηρήσει από την δεκαετία του 1970 ο Colin Renfrew. Στη Μακεδονία, ωστόσο, αυτό δεν είναι ορατό. Οι πληθυσμοί της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού συνεχίζουν να κατοικούν στις νεολιθικές εγκαταστάσεις ή επανεγκαθίστανται σε παλαιότερες νεολιθικές τούμπες, όπως στο Μάνδαλο και στους Σιταγρούς. Παράλληλα, πολλοί οικισμοί που είχαν κατοικηθεί στη Νεώτερη Νεολιθική περίοδο και είχαν ήδη εγκαταλειφθεί, δεν επανιδρύονται και η αρχή τουλάχιστον της περιόδου σημειώνει μία γενική μείωση στον αριθμό των οικισμών.

• Η εποχή του Σιδήρου

Στο τέλος της Εποχής του Χαλκού ο αριθμός των θέσεων αυξάνεται αρκετά, ενώ η Εποχή του Σιδήρου εμφανίζει μία υψηλή πυκνότητα θέσεων που όμοιά της δεν υπήρξε ξανά, ούτε καν κατά τη διάρκεια της οθωμανικής περιόδου. Ανάλογη μείωση των οικισμών εμφανίζεται και στην Ανατολική Μακεδονία, καθώς η

² <http://www.imma.edu.gr/imma/history/01.html>

γενική εικόνα που διαθέτουμε, αν και είναι σε μεγάλο βαθμό ελλιπής, δηλώνει μία δραστική μείωση του πληθυσμού σε σχέση με την ακμή της Νεώτερης Νεολιθικής. Η ουσιαστικότερη, ωστόσο, αλλαγή που παρατηρείται αυτή την εποχή, είναι η κυριαρχία των οικισμών με μορφή τούμπας. Όλες οι εκτεταμένες, επίπεδες θέσεις έχουν ήδη εγκαταλειφθεί, ενώ ακόμα και οι μεγαλύτερες σε έκταση θέσεις συρρικνώνονται τώρα στα όρια μιας αισθητά μικρότερης τούμπας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μεσημεριανή Τούμπα του νομού Θεσσαλονίκης, στην οποία η παλαιότερη νεολιθική εγκατάσταση περιορίζεται στο δυτικό μέρος του αρχικού νεολιθικού οικισμού, καταλαμβάνοντας έκταση μόλις έξι στρεμμάτων και συνεχίζει να κατοικείται και να υψώνεται σε όλη τη διάρκεια της περιόδου. Κατά τη διάρκεια της Εποχής του Χαλκού, το μακεδονικό τοπίο αποκτά πολλά από τα γνώριμά του σήμερα προϊστορικά χαρακτηριστικά.

2. Ιστορικοί χρόνοι

- η κάθοδος των Δωριέων

Περίπου το 2000 π.Χ., σημειώνεται η κάθοδος των ελληνικών φυλών στην Βαλκανική χερσόνησο. Οι Έλληνες προωθούνταν στα παράλια του νότου. Από τα τελευταία κύματα ήταν οι Δωριείς οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην Κεντρική Στερεά (Δωρίδα). Στην συνέχεια προωθήθηκαν στην Πελοπόννησο. Παρ' όλα αυτά, ένα τμήμα της φυλής παραμένει στην ορεινή Μακεδονία. Αυτοί είναι οι Μακεδόνες από τους οποίους πήρε την ονομασία της η περιοχή της Μακεδονίας. Έτσι οι Μακεδόνες έζησαν απομονωμένοι για μεγάλο χρονικό διάστημα και κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τους εχθρούς τους από τα βόρεια. Οι μακροχρόνιες αυτές συγκρούσεις επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό την προσωπικότητά τους.³

³ Βλ. Απόστολος Παπαγιανόπουλος, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης*, εκδ. Ρέκος, 1995, σελ. 24

- **Η γλώσσα**

Έχει εξακριβωθεί ότι τα ονόματα των Μακεδόνων ήταν ελληνικά, όπως και η διάλεκτός τους που ήταν παρόμοια με εκείνη των Δωριέων.

- **Η κοινωνική ζωή**

Οι Μακεδόνες χωρίστηκαν σε ομάδες όπως των Ελειμιωτών και των Λυγκηστών. Αρχικά, κάθε ομάδα είχε δικό της άρχοντα και ήταν ανεξάρτητη. Όλες οι ομάδες είχαν κύρια έδρα τις Αιγές η οποία παρέμεινε και η ιερή τους πόλη. Αργότερα, οι ομάδες ενώθηκαν και επεκτάθηκαν ως τα παράλια της Πέλλας.

- **Η βασιλεία**

Οι πρώτοι βασιλείς της Μακεδονίας ήταν: Περδίκας Α', Αργαίος, Φίλιππος Α', Αέροπος Α', Αλκέτας και Αμύντας Α'. Ο γιος του Αλκέτα Αμύντας Α' (540-498 π.Χ.) επέκτεινε το Μακεδονικό κράτος μέχρι τον Θερμαϊκό κόλπο, τα παράλια του Αλιάκμονα και μέρος της Χαλκιδικής. Μετά την περσική κυριαρχία στην Ευρώπη ο Αλέξανδρος Α' και ο Περδίκκας Β' βελτίωσαν σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις των Μακεδόνων με τους Έλληνες του νότου και ιδιαίτερα με τους Αθηναίους, αυξάνοντας μάλιστα τον χώρο της Μακεδονικής επικράτειας.

- **Η μεγάλη ακμή**

Εκείνος όμως που οργάνωσε τη Μακεδονία ως κράτος σύγχρονο της εποχής κι έβαλε τις βάσεις της Μεγάλης Ελλάδας ήταν ο Φίλιππος ο Β' (357-336 π.Χ.). Η Μακεδονία πρόβαλε κυριαρχικά στον ελλαδικό

χώρο, κατόρθωσε να ενώσει υπό την ηγεμονία του τα υπόλοιπα ελληνικά πόλεις-κράτη και όλους τους Έλληνες κι έσμιξε τις τύχες του λαού της γωνιάς αυτής της Ευρώπης. Προετοίμασε στην ουσία την Μακεδονία για το γιο του, τον Αλέξανδρο το Μεγάλο ή Μέγα, (336-323 π.Χ.) που, επικεφαλής μιας πειθαρχημένης στρατιάς και χάρη στις αντικειμενικές συνθήκες που επικρατούσαν την εποχή αυτή και τις υποκειμενικές δυνατότητες που δημιούργησαν οι εξαιρετικές ικανότητές του, στρατιωτικές και πολιτικές, κατάφερε να κατακτήσει την σημαντική Περσική αυτοκρατορία και το μισό του γνωστού τότε κόσμου. Η Μακεδονία έγινε η καρδιά κι ο νους των ελληνιστικών χρόνων.

Τελικά, το βασίλειο της Μακεδονίας αργότερα έχασε τον έλεγχο των αχανών ασιατικών εκτάσεων, αλλά διατήρησε την ηγεμονία του στην Ελλάδα.

3. Ελληνιστικοί χρόνοι

Η Θεσσαλονίκη ιδρύθηκε το 315 (ή το 316) π.Χ. από τον Κάσσανδρο, κυρίαρχο τότε και βασιλιά στη συνέχεια της Μακεδονίας. Ο αρχικός πληθυσμός της σχηματίστηκε με «συνοικισμό», με τη μεταφορά δηλαδή κατοίκων από τους γύρω οικισμούς και την εγκατάστασή τους

στη νέα πόλη, στην οποία ο Κάσσανδρος έδωσε το όνομα της γυναίκας του Θεσσαλονίκης, αδελφής του Μ. Αλεξάνδρου από άλλη μητέρα⁴.

Η έκταση της ελληνιστικής Θεσσαλονίκης, τουλάχιστον στην εποχή του Κάσσανδρου, θα μπορούσε να υπολογιστεί ανάμεσα στα 450-900 το πολύ στρέμματα.⁵

Σκοπός του ήταν να δημιουργήσει ένα οικονομικό κέντρο για το βασίλειο της Μακεδονίας, αναγκαίο για το εμπόριο, τόσο με τις πόλεις της νότιας Ελλάδας, όσο και με τη βαλκανική ενδοχώρα. Το στόχο αυτό της πόλης πρόβλεψαν ο Κάσσανδρος και οι σύμβουλοί του σωστά. Εκείνο που δεν μπορούσαν να προβλέψουν ήταν οι συνέπειες αυτού του ρόλου: στο διάστημα των 2.300 και πλέον χρόνων της ύπαρξής της, η Θεσσαλονίκη, περισσότερο ίσως από οποιαδήποτε άλλη πόλη, σφραγίσθηκε από τις περιπέτειες που επιφύλαξε η ιστορία στη χώρα των Ελλήνων, στην άκρη αυτή της Ευρώπης, μεταξύ Δύσης και Ανατολής⁶.

• Η πολιτική οργάνωση

Η νέα πόλη οργανώθηκε πολιτικά, θρησκευτικά και κοινωνικά, όπως οι άλλες ελληνιστικές πόλεις της εποχής: διέθετε βουλή, Εκκλησία του Δήμου και τους πατροπαράδοτους πολιτικούς άρχοντες, οι οποίοι τη διοικούσαν με όλους τους περιορισμούς που έφεραν στο μεταξύ οι νέες συνθήκες. Παράλληλα, είχε και τους βασιλικούς άρχοντες, τον επιστάτη (στρατιωτικό διοικητή) τον υποεπιστάτη, τους αρμοστές κλπ. Αυτοί αντιπροσώπευαν τον βασιλιά και επενέβαιναν κυρίως στα ζητήματα που αφορούσαν τη γενική πολιτική του κράτους. Ο ίδιος μάλιστα ο βασιλιάς εκδήλωνε την κυρίαρχη θέλησή του και επενέβαινε στα εσωτερικά της πόλης με τις επιστολές ή τα βασιλικά διαγράμματα, που αναγράφονταν συνήθως σε στήλες και τοποθετούνταν σε δημόσιους χώρους.

Η έννοια της πόλης-κράτους των κλασικών χρόνων είχε εξασθενήσει

⁴ Βλ. Λ. Τσακτιράς κ.α., *Θεσσαλονίκη: η πόλη και τα μνημεία της*, εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία, 2003., σ. 12

⁵ Βλ. Λ. Τσακτιράς κ.α., *Θεσσαλονίκη: η πόλη και τα μνημεία της*, εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία, 2003., σ. 37

⁶ <http://www.teithe.gr/modules/content/index.php?id=40>

εκείνη την εποχή· η πόλη διέθετε μια τυπική αυτονομία και οι σκοποί της εντάσσονταν στην ευρύτερη πολιτική του κράτους.

• Η Πέλλα

Πρωτεύουσα του μακεδονικού κράτους, σεβαστή λίγο έως πολύ από όλους, εξακολουθούσε να είναι η Πέλλα· η Θεσσαλονίκη ήταν το λιμάνι της και η βάση του εμπορικού και πολεμικού της ναυτικού. Παράλληλα, χάρη στη γεωγραφική της θέση απορροφούσε σταδιακά τους κατοίκους των γύρω πόλεων και είχε μια γρήγορη και μεγάλη εμπορική εξέλιξη. Επικοινωνούσε με όλο τον κόσμο και αποδεχόταν ξένες θρησκείες, όπως του Σάραπη και της Ίσιδος. Το εμπόριό της προσέλκυε κατοίκους της Ανατολής και όπως ήταν φυσικό και τους Εβραίους (3ος αι. π.Χ.) που εκείνη την εποχή είχαν συνοικισμούς σχεδόν σε όλες τις μεγάλες εμπορικές πόλεις της Μεσογείου.

Τότε επιτελέστηκε και η πρώτη περιτείχιση της πόλης. Ωστόσο, παρά την ανάπτυξη του εμπορίου και την αύξηση του πληθυσμού της, έως τη ρωμαϊκή κατάκτηση δεν υπήρξαν σημαντικά ιστορικά γεγονότα που να σχετίζονται με τη Θεσσαλονίκη. Τα μόνα αξιοσημείωτα περιστατικά είναι ότι, εκτός από τον Κάσσανδρο, την επισκέφθηκαν και διέμειναν λίγο ή πολύ στην πόλη, ο Αντίγονος Α΄ ο Γονατάς και ο Φίλιππος Ε΄. Επιπλέον, στα χρόνια του Φίλιππου Ε΄ και του γιου του Περσέα, καθώς εντεινόταν η διαμάχη με τους Ρωμαίους, η Θεσσαλονίκη μνημονευόταν συχνά. Το 168 η φρουρά της πόλης αμύνθηκε και απέκρουσε τους Ρωμαίους, αλλά μετά τη μάχη της Πύδνας, όπου ο βασιλιάς της Μακεδονίας ηττήθηκε ολοκληρωτικά, η Θεσσαλονίκη παραδόθηκε στον νικητή, τον Ρωμαίο ύπατο Αιμίλιο Παύλο.

4. Ρωμαϊκοί χρόνοι

Στην εποχή της ρωμαϊοκρατίας (168 π.Χ. κ.ε.) η Θεσσαλονίκη θα εξακολουθήσει να είναι σημαντικό και οικονομικό κέντρο. Ανασυγκρότησή της επιχειρείται τον 1ο αιώνα μ.Χ., ενώ στα μέσα του 2ου αιώνα μ.Χ., που είναι μια εποχή μεγάλης ακμής, αναγνωρίζεται ως το πιο πυκνοκατοικημένο κέντρο της ρωμαϊκής επαρχίας της Μακεδονίας. Η πόλη στολίζεται με πολυτελή κτίρια, δημόσια και ιδιωτικά, και με το συγκρότημα της Αγοράς. Στο τέλος του 3ου αιώνα

μ.Χ. γίνεται έδρα του τετράρχη Γαλέριου, ο οποίος έχτισε στον ανατολικό τομέα της πόλης ένα λαμπρό ανακτορικό συγκρότημα.⁷

Το 168 π. Χ. Οι Ρωμαίοι, αφού νίκησαν στη μάχη της Πύδνας τον τελευταίο βασιλιά της Μακεδονίας Περσέα, υπέταξαν το Μακεδονικό κράτος. Η Θεσσαλονίκη έγινε τότε πρωτεύουσα πόλη μιας από τις τέσσερις «μερίδες», στις οποίες χώρισαν αρχικά οι κατακτητές τη Μακεδονία. Στη συνέχεια, μετά την καταστολή της επανάστασης του Ανδρίσκου το 148 π.Χ., έγινε πρωτεύουσα της ενιαίας ρωμαϊκής «Επαρχίας της Μακεδονίας» και έδρα του Ρωμαίου διοικητή.

Ως κατακτημένη πόλη η Θεσσαλονίκη ήταν υποχρεωμένη να πληρώνει φόρο στη Ρώμη. Διατήρησε ωστόσο και κάτω από τη ρωμαϊκή κυριαρχία μια εσωτερική αυτονομία, όπως π.χ. την παλιά κοινοτική της οργάνωση και τους τοπικούς της άρχοντες, καθώς και το δικαίωμα να κόβει δικό της νόμισμα. Η ανάπτυξή της συνεχίστηκε και στα χρόνια της ρωμαιοκρατίας. Όταν μάλιστα κατασκευάστηκε η Εγνατία οδός (146-120 π.Χ.), η μακεδονική μητρόπολη βρέθηκε ουσιαστικά στο μέσο περίπου της πορείας αυτού του τόσο σημαντικού δρόμου. Παράλληλα, με την επέκταση των ρωμαϊκών κατακτήσεων προς το βορρά και την «ενοποίηση» της Βαλκανικής κάτω από ενιαία κυριαρχία, η Θεσσαλονίκη βρέθηκε στο τέρμα του δρόμου που οδηγούσε τα προϊόντα της βαλκανικής ενδοχώρας, μέσα από την κοιλάδα του Αξιού, στη φυσική θάλασσα διέξοδό της.⁸

Οι συγκυρίες αυτές συνέβαλαν στη γρήγορη αύξηση της εμπορικής κίνησης της πόλης, που εξελίχθηκε έτσι σε συγκοινωνιακό και εμπορικό κέντρο, ενώ το λιμάνι της έγινε από τα πιο σημαντικά της εποχής. Παράλληλη ανάπτυξη σημειώθηκε και στον πολιτιστικό τομέα.

Κατά τη διάρκεια της εμφύλιας διαμάχης ανάμεσα στους δολοφόνους του Καίσαρα, Βρούτο και Κάσσιο, και στους διαδόχους του, Αντώνιο και Οκταβιανό (44-42 π.Χ.), οι Θεσσαλονικείς αρνήθηκαν να προσχωρήσουν στην παράταξη του Βρούτου και να του προσφέρουν τη βοήθειά τους. Μετά τη νίκη τους στους Φιλίππους το 42 π.Χ. οι Αντώνιος και

⁷ Βλ. Λ. Τσακτιράς κ.α., *Θεσσαλονίκη: η πόλη και τα μνημεία της*, εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία, 2003., σ. 39

⁸ Βλ. Λ. Τσακτιράς κ.α., *Θεσσαλονίκη: η πόλη και τα μνημεία της*, εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία, 2003, σελ.12

Οκταβιανός αντάμειψαν τους Θεσσαλονικείς για τη στάση τους αυτή, ανακηρύσσοντας τη Θεσσαλονίκη «ελεύθερη πόλη».

5. Βυζαντινοί χρόνοι

Η Θεσσαλονίκη αποτελούσε σημαντικό αστικό κέντρο και λιμάνι. Αλλά η μεγαλύτερη ακμή της ήταν κυρίως στα Βυζαντινά χρόνια- από τον 4ο έως τον 15ο αιώνα. Υπήρξε η αρχική επιλογή του Μεγάλου Κωνσταντίνου για έδρα της αυτοκρατορίας του, τελικά βέβαια επελέγη ως καταλληλότερη τοποθεσία η Κωνσταντινούπολη. Κατά την ιστορικό, στους ρωμαϊκούς χρόνους, η πρωτεύουσα -και η εξουσία- ήταν εκεί όπου βρισκόταν ο αυτοκράτορας. Στο Βυζάντιο όμως, όποιος κατείχε την Πόλη -τη Βασιλεύουσα- είχε και την εξουσία. Αντίστοιχα, εκείνος που διοικούσε τη Θεσσαλονίκη ήταν ο δεύτερος τη τάξει ισχυρός άνδρας της αυτοκρατορίας, εξ ου και ο τίτλος της ως Συμβασιλεύουσα, τον οποίο και διατήρησε καθ' όλη τη διάρκεια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας⁹.

Ο Κωνσταντίνος ο Μέγας ήταν αυτός που μετέτρεψε τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία της Θεσσαλονίκης στο μακροβιότερο χριστιανικό βασίλειο. Το 324 χρησιμοποίησε τη Θεσσαλονίκη ως ορμητήριο για τη διαμάχη του με το Λικίνιο. Στη μάχη της Χρυσούπολης επικράτησε οριστικά ο Κωνσταντίνος και ο Λικίνιος εστάλη εξόριστος στο φρούριο της Ακρόπολης της Θεσσαλονίκης¹⁰. Το 379 μ.Χ. ο Μ. Θεοδόσιος κατεύθυνε από τη Θεσσαλονίκη τον αγώνα κατά των Γόθων, ασπάστηκε το Χριστιανισμό ενώ όρισε το Χριστιανισμό σαν επίσημη θρησκεία του κράτους με το σχετικό αυτοκρατορικό διάταγμα. Το 390 μ.Χ. ο Μ. Θεοδόσιος διέταξε τη σφαγή χιλιάδων κατοίκων μέσα στον Ιππόδρομο (392 μ.Χ.), επειδή οι Θεσσαλονικείς δολοφόνησαν τον αρχηγό των υποτεγμένων Γόθων και φρούραρχο της πόλεως Βουτέριχο. Το 582 μ.Χ. έγιναν στη Θεσσαλονίκη οι πρώτες επιδρομές των Σλάβων. Η Θεσσαλονίκη από τότε αντιμετώπισε 5 πολιορκίες αλλά

⁹ <http://www.λέσχη.gr/forum/> , Η ιστορία και ο ρόλος της Θεσσαλονίκης στο Βυζάντιο

¹⁰ <http://thessaloniki-gold.com/gr/thessaloniki/thessaloniki-history/thessaloniki-history.htm>

το 687-688 μ.Χ. ο Ιουστινιανός ο Β΄ απομάκρυνε τον κίνδυνο. Το 860 μ.Χ. οι αδερφοί Κύριλλος και Μεθόδιος από τη Θεσσαλονίκη δημιούργησαν το σλαβικό αλφάβητο, μετάφρασαν τα Ευαγγέλια και διέδωσαν το Χριστιανισμό σε όλους τους Σλάβους. Το 904 μ.Χ. Η Θεσσαλονίκη πολιορκήθηκε και λεηλατήθηκε από τους Σαρακηνούς. Το 976 μ.Χ. ο Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη εναντίον του Βούλγαρου τσάρου Σμεών.

Η Θεσσαλονίκη έπαιξε σημαντικό ρόλο στις ιστορικές εξελίξεις της βυζαντινής εποχής. Τα ισχυρά της τείχη αντιστάθηκαν στις ποικίλες ορδές βαρβάρων ενώ αλώθηκαν μόνο τέσσερις φορές σε διάστημα 1000 ετών¹¹.

Ως διοικητικό κέντρο η Θεσσαλονίκη συγκέντρωσε πολλές υπηρεσίες και στρατιωτικές αρχές, ενώ από το λιμάνι της διακινούνταν τα προϊόντα όλης της Βαλκανικής. Ήταν έδρα μητρόπολης από την οποία εξαρτιόταν δώδεκα επισκοπές, κοσμήθηκε από ανθρώπους των γραμμάτων, όπως ήταν ο Ιωάννης (7ος αι.), ο Λέων ο Μαθηματικός (9ος αι.), ο Ευστάθιος (12ος αι.), ο Γρηγόριος Παλαμάς (14ος αι.), ο Συμεών (15ος αι.) και ηγήθηκε της προσπάθειας του εκχριστιανισμού των Σλάβων (αδελφοί Κωνσταντίνος-Κύριλλος και Μεθόδιος 9ος αι.).

• Νορμανδική κατάκτηση και το κίνημα των Ζηλωτών

Το 1185 η Θεσσαλονίκη καταστράφηκε από τους Νορμανδούς, τους οποίους έδιωξε τον επόμενο χρόνο ο αυτοκράτορας Ισαάκιος Β΄. Κατά την τέταρτη Σταυροφορία (1204) ο Βονιφάτιος ο Μομφερατικός ίδρυσε το βασίλειο της Θεσσαλονίκης, την οποία ο Θεόδωρος Άγγελος Κομνηνός κατέλαβε το 1222. Το 1246 ο Ι. Βατάτζης της Ηπείρου ανακηρύχτηκε βασιλιάς της Θεσσαλονίκης. Κατά την επανάσταση των Ζηλωτών (1341 – 1349) ο λαός εξεγέρθηκε κατά των ευγενών. Το 1423 ο Ανδρόνικος παρέδωσε την πόλη στους Ενετούς.

Από τους μεσοβυζαντινούς χρόνους και μετά αποκτά έντονη πνευματική κίνηση, αντίστοιχη της Κωνσταντινούπολης, με επιρροή μέχρι το Άγιον Όρος. Παρά τις θρησκευτικές διαμάχες (Ησυχασμός), τους εμφύλιους πολέμους και τις κοινωνικές αναταραχές (Ζηλωτές) η

¹¹ http://www.imma.edu.gr/macher/hm/hm_main.php?el/C2.3.html

Θεσσαλονίκη γνώρισε τη μεγαλύτερη ακμή της τον 14ο αι. που διαπιστώνεται ιδιαίτερα στην αρχιτεκτονική, την αγιογραφία και την ψηφοθετική.

Μετά από την ταραχώδη περίοδο του τέλους του 14ου αι. και τη σύντομη βενετική κατοχή (1423-1430) η πόλη με την προσάρτησή της τελικά στο κράτος του Μουράτ Β' (1430) εισέρχεται σε μια νέα περίοδο.

6. Τουρκοκρατία

Στις 29 Μαρτίου το 1430 ο Μουράτ ο Β' μπήκε στη Θεσσαλονίκη και την κατέστρεψε. Έτσι άρχισε η Τουρκοκρατία. Το 1492 30.000 περίπου Εβραίοι, διωγμένοι από την Ισπανία, εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη. Το 1571 οι Τούρκοι έσφαξαν περίπου 30.000 κατοίκους για να εκδικηθούν για την ήττα τους στη ναυμαχία της Ναυπάκτου. Τις παραμονές της Επανάστασης έγιναν μέλη της Φιλικής Εταιρείας οι Θεσσαλονικείς: Μεσθανεύς, Μπαλάνος, Μενεξές, Τάττης κ.α. Το 1835 λειτούργησε το πρώτο ελληνικό σχολείο. Το 1865 η Θεσσαλονίκη είχε πληθυσμό 50.000 κατοίκους ενώ το 1875 κυκλοφόρησε η πρώτη εφημερίδα της πόλης με την ονομασία «Ερμής». Οι Τούρκοι γκρέμισαν τα τείχη της, το παραθαλάσσιο (1866) και το ανατολικό (1889), που ένωνε το Λευκό Πύργο με το Επταπύργιο. Μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε περίπου 2.000 σπίτια το 1890. Το 1892 ο ομογενής Παπάφης ίδρυσε το ορφανοτροφείο «Μελιτεύς» και το 1897 γαλλική εταιρεία κατασκεύασε το πρώτο τεχνητό λιμάνι¹².

- **Ο Μακεδονικός αγώνας**

Μακεδονικός αγώνας ήταν ένοπλη αντιπαράθεση στις αρχές του 20ου αιώνα που διήρκεσε περίπου 4 χρόνια (1904-1908) και διεξήχθη στη Μακεδονία (τότε μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας) μεταξύ κυρίως Ελλήνων, Βουλγάρων και Τούρκων, και δευτερευόντος Σέρβων και Ρουμάνων από τη στιγμή που έγινε αντιληπτό πως η σημαντική αυτή επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα ήταν η επόμενη εδαφική απώλεια του Μεγάλου Ασθενούς. Λόγω του ότι, η περιοχή της

¹² <http://thessaloniki-gold.com/gr/thessaloniki/thessaloniki-history/thessaloniki-history.htm>

Μακεδονίας, τέθηκε υπό διεθνή Επιτροπεία μετά τη Συνθήκη του Βερολίνου (1878) και Γάλλοι, Ρώσοι και Αυστριακοί στρατιωτικοί ανέλαβαν καθήκοντα παράλληλης διοίκησης με τους Οθωμανούς, η Υψηλή Πύλη αδυνατούσε να παρέμβει δραστικά στις ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων, οι αντιμαχόμενες πλευρές προσπαθούσαν κατά καιρούς, αφενός να στρέφουν τις Ευρωπαϊκές και Οθωμανικές στρατιωτικές διοικήσεις κατά των αντιπάλων τους, και αφετέρου να συνεργάζονται με όποιες απ' αυτές ήταν δυνατό, ενώ παράλληλα η Αγγλία υποδαύλιζε με κάθε τρόπο την ενδεχόμενη Ελληνο-Βουλγαρική συνεργασία, φοβούμενη την εκμετάλλευσή της από τη Ρωσία¹³.

Τον Απρίλιο του 1903 αναστατώνεται η Θεσσαλονίκη από βόμβες στους κεντρικούς δρόμους, καίγεται η Οθωμανική Τράπεζα, καταστρέφονται οι εγκαταστάσεις αεριοφωτός και ανατινάζεται ένα μεγάλο γαλλικό εμπορικό πλοίο. Αυτά τα γεγονότα έδωσαν αφορμή να επέμβουν οι τότε Μεγάλες Δυνάμεις, Ρωσία και Αυστρία, και να πετύχουν κάποιες μεταρρυθμίσεις στο καθεστώς της Μακεδονίας. Έτσι τους πρώτους μήνες του 1904 σχηματίστηκε στους τρεις νομούς Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου και Σκοπίων, σώμα χωροφυλάκων με διοικητή Ιταλό στρατηγό που είχε στις διαταγές του πέντε ανώτερους Ευρωπαίους αξιωματικούς. Όμως καθεμιά από τις δυνάμεις απέβλεπε σε δικούς της σκοπούς. Έτσι, τίποτα δεν άλλαξε, ενώ το βουλγαρικό κομιτάτο συνέχιζε με περισσότερη ένταση τη δράση του, εξαφανίζοντας Έλληνες πρόκριτους (γιατρούς, δασκάλους, ιερείς κλπ.) και σφάζοντας άοπλους χωρικούς στις πλατείες των χωριών, μπροστά στα μάτια των συγχωριανών τους¹⁴.

Την άνοιξη του 1903 όμως, σχηματίζεται η πρώτη επιτροπή, η Μακεδονική Φιλική Εταιρεία από τον Αργύριο Ζάχο, τον Θεόδωρο Μόδη και τον Θεόδωρο Καπετανόπουλο. Σκοπός ήταν να πειστεί η Ελληνική κυβέρνηση να ενισχύσει την ένοπλη άμυνα των ελληνικών πληθυσμών της Μακεδονίας. Έτσι την άνοιξη του 1904, έρχονται στη Μακεδονία για να μελετήσουν την κατάσταση και να υποδείξουν πρακτικά μέτρα οι λοχαγοί Αναστάσιος Παπούλας και Αλέξανδρος Κοντούλης και οι ανθυπολοχαγοί Γ. Κολοκοτρώνης και Π. Μελάς.

¹³ <http://el.wikipedia.org/wiki/Θεσσαλονίκη>

¹⁴ <http://www.mani.org.gr/istor/mak/eis.htm>

Παράλληλα στην Αθήνα στις 22 Μαΐου 1904 ιδρύθηκε το Μακεδονικό Κομιτάτο, στα γραφεία της εφημερίδας «Εμπρός». Εμπνευστής, ιδρυτής, αλλά και Πρόεδρος του κομιτάτου ήταν ο διευθυντής της εφημερίδας «Εμπρός» Δημήτρης Καλαποθάκης (1862-1921) από την Αρεόπολη και μέλος της πρώτης οργανωτικής επιτροπής ο Πέτρος Κανελλίδης (1846-1911) από το Κουτήφαρι της Έξω Μάνης, διευθυντής της εφημερίδας «Καιροί». Το κομιτάτο, μέλη του οποίου είναι οι Ν. Πολίτης, καθηγητής πανεπιστημίου, Ιωάννης Ράλλης, Πέτρος Σαρόγλου κλπ. αποφασίζει να δράσει άμεσα στέλνοντας ένοπλα σώματα και οπλισμό στους ελληνικούς πληθυσμούς της Μακεδονίας.

Ο Καλαποθάκης, που ως δημοσιογράφος και ως άνθρωπος είχε την καθολική εκτίμηση κράτους και λαού, κρατάει ουσιαστικά στα χέρια του το σχεδιασμό του Αγώνα στο κέντρο. Οργανώνει τα αντάρτικα σώματα και τα αποστέλλει στη Μακεδονία, αλληλογραφεί και συντονίζει, ενημερώνει το κράτος για τον Αγώνα και τον άξιο πρόξενο της Θεσσαλονίκης, τον Λάμπρο Κορομηλά. Στο γραφείο του γίνονται οι στρατολογήσεις και η οργάνωση των εθελοντών και φυσικά των Μανιατών εθελοντών.

Σ' όλα τα ελληνικά προξενεία αποσπάστηκαν αξιωματικοί του στρατού και δημιούργησαν ένα θαυμάσιο δίκτυο συνεργατών και αγωνιστών. Στόχος τους ήταν η εξουδετέρωση της βουλγαρικής και ρουμανικής προπαγάνδας, η εμπιστευτική αλληλογραφία, η κατασκοπεία, η μεταφορά τραυματιών, η τροφοδοσία των Ελλήνων ανταρτών και γενικά η υπεράσπιση του ελληνικού στοιχείου.

• Ένοπλη δράση

Ο Παύλος Μελάς ήταν αξιωματικός του πυροβολικού και γαμπρός επ' αδελφή του Ίωνα Δραγούμη. Έλαβε μέρος στον πόλεμο του 1897 και μπήκε μυστικά για πρώτη φορά στη Μακεδονία τον Φεβρουάριο του 1904, μαζί με τον Κοντούλη, τον Παπούλα και τον Κολοκοτρώνη. Για δεύτερη φορά επέστρεψε τον Ιούλιο, ως δήθεν ζωέμπορος με το όνομα Πέτρος Δέδες.

Για τρίτη και τελευταία φορά πέρασε τα σύνορα από τη μεριά της Κοζάνης στις 27 Αυγούστου του 1904 με σώμα 35 ανδρών από Μακεδόνες, Κρητικούς, Λάκωνες κλπ., ως αρχηγός των Σωμάτων Μοναστηρίου – Καστοριάς. Έδρασε με το ψευδώνυμο καπετάν Μίκης

Ζέζας, σύνθεση των ονομάτων των παιδιών του. Ο θάνατός του από τουρκικό βόλι στη Στάτισσα Καστοριάς -το σημερινό Μελά- στις 13 Οκτωβρίου του 1904, συντάραξε τους Πανέλληνες και τον έκανε ήρωα και σύμβολο του Μακεδονικού Αγώνα.

Ο Μητροπολίτης Γερμανός Καραβαγγέλης έλεγε σε γνωστό του: «Όπου να 'ναι φτάνουν από κάτω και Ελληνικά σώματα. Κρητικοί και Μανιάτες. Θα δεις κάθε κλαδί και παλικάρι». Και πραγματικά δεν διαψεύσθηκε ο μάρτυρας Ιεράρχης, μεγάλη επίσης μορφή του Μακεδονικού Αγώνα, αφού ακολούθησαν άλλα αντάρτικα σώματα, που η παρουσία τους και η δράση τους εμπύχωνε τους Έλληνες Μακεδόνες.

Αρχηγοί και οπλαρχηγοί των ελληνικών σωμάτων, στο μακροχρόνιο και σκληρό εκείνο αγώνα, ξεκίνησαν από όλα τα μέρη της ελεύθερης Ελλάδας και είναι αναρίθμητες οι πράξεις ηρωισμού και αυτοθυσίας ενός αγώνα που παρατάθηκε ως το καλοκαίρι του 1908, οπότε θεσπίστηκε το νέο τουρκικό Σύνταγμα. Δεν φτάνουν αλήθεια χίλιες σελίδες για ν' απαριθμήσει κανείς ονόματα και δράση Μανιατών στα χώματα της Μακεδονίας.

7. Νεότεροι χρόνοι

Η σύγχρονη Θεσσαλονίκη, η συμπρωτεύουσα της χώρας, η «νύφη του Θερμαϊκού», όπως την αποκάλεσαν, είναι μια ευρωπαϊκή, κοσμοπολίτικη πόλη. Είναι χτισμένη ημικυκλικά κατά μήκος της παραλίας και αμφιθεατρικά σε βάθος 2 – 4 χλμ. Μόνο οι βορεινές συνοικίες της διατηρούν κάτι ακόμη από τα παλιά. Μετά την πυρκαγιά το 1917 η πόλη χτίστηκε σε σχέδιο του Γάλλου αρχιτέκτονα Εμπράρ. Η τέλεια εφαρμογή όμως του σχεδίου εφαρμόστηκε τελικά μόνο στην οδό Αριστοτέλους, με οικοδομές σε Βυζαντινό ρυθμό, στοές και περιστύλια, και στις μεγάλες πλατείες: Ελευθερίας, Διοικητηρίου και Αριστοτέλους. Τα τελευταία χρόνια η ρυμοτομία της βελτιώθηκε πολύ, ιδίως με τη διάνοιξη της λεωφόρου Κέννεντυ¹⁵.

¹⁵ <http://thessaloniki-gold.com/gr/thessaloniki/thessaloniki-history/thessaloniki-history.htm>

Μετά την απελευθέρωση του 1912 για αρκετό καιρό διατηρήθηκε η οθωμανική διοικητική δομή της πόλης για να αποφευχθεί η οικονομική και κοινωνική διάλυση της πόλης. Είναι χαρακτηριστικό ότι τις ημέρες μετά την παράδοση της πόλης, η οθωμανική χωροφυλακή συνέχιζε ένοπλη να διατηρεί την τάξη, ενώ ο δήμαρχος Οσμάν Σαΐτ παρέμεινε δήμαρχος, με λίγες διακοπές μέχρι το 1922. Τον Μάρτιο του 1913 ο Βασιλιάς Γεώργιος ο Α' δολοφονήθηκε στην Θεσσαλονίκη, και την τελευταία στιγμή αποφεύχθηκαν επεισόδια κατά των Μουσουλμάνων και Εβραίων της πόλης στους οποίους αδίκως κινήθηκαν οι πρώτες υποψίες¹⁶.

Η Ελλάδα δεν συμμετείχε στο Α' Παγκόσμιο Πόλεμο από το ξέσπασμά του παρά τις προσκλήσεις για συμμαχία και από τις δύο αντίπαλες παρατάξεις. Ωστόσο με δικαιολογία την βοήθεια προς τον Σερβία αλλά και αδιαφορία για την εθνική ανεξαρτησία της Ελλάδας, δυνάμεις της Αντάντ αποβιβάστηκαν στην πόλη τον Οκτώβριο του 1915 με σκοπό να εκβιάσουν την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο. Δημιουργήθηκε το Βαλκανικό Μέτωπο, που απαρτιζόταν από δεκάδες χιλιάδες άνδρες και είχε σκοπό να παράσχει υποστήριξη προς τη Σερβία και τη Ρωσία. Ο Εθνικός Διχασμός, όπως ονομάστηκε η διαμάχη (1916) ανάμεσα στο Βασιλιά Κωνσταντίνο ΙΒ' και τον Ελευθέριο Βενιζέλο αναφορικά με την έξοδο της Ελλάδας στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, οδήγησαν στο σχηματισμό δεύτερης κυβέρνησης από το Βενιζέλο, με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Η "Προσωρινή Κυβέρνηση Εθνικής Άμυνας" απαρτιζόταν από το Βενιζέλο, το Δαγκλή και τον Κουντουριώτη, τη λεγόμενη "Τριανδρία". Έτσι, η Ελλάδα εισήλθε στον πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ, οδηγώντας παράλληλα στην εκδίωξη του βασιλιά Κωνσταντίνου Α' υπέρ του γιου του Αλεξάνδρου.

Η μεγάλη πυρκαγιά το 1917 ήταν η χειρότερη καταστροφή που υπέστη η πόλη κατά τα νεότερα χρόνια. Κατέστρεψε ολοσχερώς κτήρια σπάνιας αρχιτεκτονικής αξίας στο κέντρο της πόλης, καταστήματα, εκκλησίες, τζαμιά και συναγωγές και κυρίως χιλιάδες σπίτια αφήνοντας άστεγους 72.000 κατοίκους, και προκάλεσε τεράστια οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα στην πόλη που είχε ήδη επιβαρυνθεί από την συγκέντρωση προσφύγων που προέρχονταν από τις κοντινές εμπόλεμες ζώνες και την υπό Βουλγαρική διοίκηση Θράκη. Στη θέση των κτηρίων αυτών οικοδομήθηκε η νέα πόλη, με βάση σχέδιο που εκπόνησε ο Γάλλος αρχιτέκτονας Ερνέστ Εμπράρ.

¹⁶ <http://el.wikipedia.org/wiki/Θεσσαλονίκη>

Την περίοδο 1922-1924 στα πλαίσια της Ελληνοτουρκικής Ανταλλαγής Πληθυσμών που συμφωνήθηκε με την Συνθήκη της Λωζάνης, εγκαταστάθηκαν στην πόλη πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία και τον Πόντο. Η εισροή προσφύγων ήταν τόσο έντονη ώστε επέβαλε την ίδρυση νέων, αποκλειστικά προσφυγικών συνοικιών και οικισμών, όπως η Καλαμαριά, ενώ ο μουσουλμανικός πληθυσμός της πόλης συμπεριλήφθηκε στους "ανταλλάξιμους" που υποχρεώθηκαν να μετοικήσουν στην Τουρκία. Στις 3 Οκτωβρίου του 1926 εγκαινιάστηκε η πρώτη Διεθνής Έκθεση της Θεσσαλονίκης.

Σε όλο το διάστημα του μεσοπόλεμου οι κοινωνικές ζυμώσεις που προκλήθηκαν από την ανάμιξη μεγάλου αριθμού προσφύγων και Εβραίων και Ελλήνων εργατών έδωσαν μεγάλη δυναμική στα εργατικά κινήματα, που ήδη ήταν ανεπτυγμένα στην πόλη. Ήδη από το 1908 είχε ιδρυθεί με αρχηγό τον Αβραάμ Μπεναρόγια η σοσιαλιστική οργάνωση Φεντερασιόν, που πρωτοστάτησε στην οργάνωση του συνδικαλιστικού κινήματος και μετέπειτα στην δημιουργία του ΣΕΚΕ/ΚΚΕ. Στην αρχή της δεκαετίας του 1930 και μέχρι την επιβολή της δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά, στη Θεσσαλονίκη ήταν συνεχείς οι διαδηλώσεις και απεργίες ομάδων εργατών όπως των καπνεργατών, των τροχιοδρομικών κ.ά. Την ίδια περίοδο εμφανίστηκαν και αρκετές εθνικιστικές/αντισιωνιστικές οργανώσεις ως αντίδραση στην πολυπληθή παρουσία των Εβραίων εργατών, με διάφορα προβλήματα με κυριότερο τον εμπρησμό του Κάμπελ, μιας εβραϊκής φτωχογειτονιάς της Θεσσαλονίκης.

Στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η Θεσσαλονίκη καταλήφθηκε από τους Γερμανούς. Οι Εβραίοι περιορίστηκαν στην κοινότητα Χιρς, οι περιουσίες τους δημεύτηκαν και μοιράστηκαν μεταξύ Γερμανών αξιωματικών και Ελλήνων συνεργατών τους. Τελικά ολόκληρος ο Εβραϊκός πληθυσμός της πόλης οδηγήθηκε στα στρατόπεδα συγκέντρωσης του Άουσβιτς και του Μπέργκεν-Μπέλσεν. Περίπου 46.000 Εβραίοι της Θεσσαλονίκης εξοντώθηκαν εκείνη την περίοδο. Η απελευθέρωση της πόλης επήλθε στις 27 Οκτωβρίου του 1944. Στις 10 Φεβρουαρίου 1948 η πόλη δέχθηκε κανονιοβολισμούς από δυνάμεις του ΔΣΕ με αποτέλεσμα 6 νεκρούς αμάχους. Στις 20 Ιουνίου του 1978 ένας μεγάλος σεισμός επέφερε συνολικά 49 θανάτους και υλικές ζημιές ύψους 1,2 δισ. ευρώ, οι οποίες όμως αποκαταστάθηκαν σύντομα. 220 άνθρωποι τραυματίστηκαν. Ο εν λόγω σεισμός υπήρξε ο πρώτος που έπληξε μεγάλο αστικό κέντρο στην Ελλάδα.

1. Λευκός Πύργος
2. Πλατεία Αριστοτέλους
3. Επιβατικό Λιμάνι
4. Ρωμαϊκή Αγορά
5. Επταπύργιο (Ακρόπολη)
6. Ροτόντα
7. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
8. Διεθνής Έκθεση
9. Καυτανζόγλειο Στάδιο
10. Αρχαιολογικό Μουσείο

• Η Άνω Πόλη

Η περιοχή της Άνω Πόλης Θεσσαλονίκης που διασώθηκε από την πυρκαγιά του 1917 και τη δεκαετία του 1980 επί Υπουργού Πολιτισμού Μελίνας Μερκούρη χαρακτηρίστηκε διατηρητέος παραδοσιακός οικισμός, βρίσκεται στο βορειότερο και ψηλότερο τμήμα της παλιάς πόλης. Αρχίζει ουσιαστικά από τη βόρεια πλευρά της οδού Αγίου

Δημητρίου φτάνοντας βόρεια ως τα τείχη της Ακρόπολης και δυτικά και ανατολικά ως τα αντίστοιχα Βυζαντινά Τείχη, που σώζονται σχεδόν ολόκληρα στην περιοχή.

Η περιοχή της Άνω Πόλης διαχωρίζεται στις συνοικίες Τσινάρι, Διοικητήριο, Βλατάδων, Τερψιθέα, Κουλέ Καφέ, Κόκκινη Βρύση, Καλλιθέα.

Παρόλο ότι η περιοχή δεν ερευνήθηκε με αρχαιολογικές ανασκαφές, είναι σχεδόν βέβαιο ότι στην ελληνιστική, ρωμαϊκή και βυζαντινή εποχή δεν κατοικήθηκε, τουλάχιστον συστηματικά. Γειτονιές με κατοικίες δημιουργήθηκαν με την τουρκοκρατία, για να πυκνοκατοικηθεί η περιοχή στα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα, καθώς εκτιμήθηκαν οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν (μικροκλίμα) και η υπέροχη θέα που προσφέρει ο τόπος.

Στην περιοχή αυτή περιλαμβάνονται σημαντικά μνημεία της Θεσσαλονίκης όπως: τα Τείχη με την Ακρόπολη και το Επταπύργιο, ο Ναός του Οσίου Δαβίδ (Μονή Λατόμου), ο Ναός του Αγίου Νικολάου Ορφανού, ο Ναός των Ταξιαρχών, η Μονή Βλατάδων, ο Ναός της Αγίας Αικατερίνης, ο Ναός του Προφήτη Ηλία', ένας βυζαντινός λουτρόνας της πλατείας Κρίσπου στο Κουλέ Καφέ, το Αλατζά Ιμαρέτ της οδού Κασσάνδρου, ο οθωμανικός τουρμπές στην πλατεία Τερψιθέας καθώς και πλήθος βрусών κ.ά.

Πέρα όμως από τα μνημεία αυτά, στην περιοχή της Άνω Πόλης διασώζεται σε πολλά τμήματα ο παλιός (παραδοσιακός) πολεοδομικός ιστός της πόλης με τους στενούς λιθόστρωτους δρόμους, τα αδιέξοδα, τα μικρά ξέφωτα και τις πλατείες και προπαντός με τα μοναδικά σε λιτότητα, λειτουργικότητα και κομψότητα κτίσματα της Λαϊκής Μακεδονίτικης Αρχιτεκτονικής, αλλά και σπίτια Τουρκικών αρχιτεκτονικών επιρροών. Εξαίρετο δείγμα της οικιστικής ενότητας της Άνω Πόλης, αποτελούν τα Καστρόπληκτα σπίτια δηλαδή που κτίστηκαν την περίοδο των πληθυσμιακών μετακινήσεων των πρώτων δεκαετιών του 20 ου αιώνα, από πρόσφυγες. Τα σπίτια αυτά εφάπτονται των βυζαντινών τειχών και καταδεικνύουν την γρήγορη, πρόχειρη και ραγδαία εγκατάσταση προσφύγων στην πόλη, οι οποίοι, λόγω έλλειψης χώρου έχτισαν δίπλα στα τείχη μικρά χαμόσπιτα με στόχο την στεγαστική τους εξασφάλιση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η αρχιτεκτονική του τείχους

1.1 Η ιστορία του τείχους¹⁷

- Τα τείχη της Ελληνιστικής περιόδου

Τα τείχη της Θεσσαλονίκης χτίστηκαν κατά την ίδρυσή της το 315 π.Χ. από τον ιδρυτή της Κάσσανδρο, με σκοπό να προστατεύσουν την πόλη από τους εχθρούς της. Αρχικά χτίστηκαν τα τείχη της Ελληνιστικής περιόδου, τα οποία ήταν χτισμένα πρόχειρα και με φτηνά υλικά όπως: τμήματα από γλυπτά και ναούς, βωμούς κ.α..

- Τα τείχη της Βυζαντινής περιόδου

Κατά την Ρωμαϊκή και Βυζαντινή εποχή χτίστηκαν νέα τείχη τα οποία ήταν πολύ καλά σχεδιασμένα με βάση τις καλύτερες θεωρίες και στρατηγικές άμυνας της εποχής.

Τα τείχη της Θεσσαλονίκης έσωσαν πολλές φορές την πόλη κατά τον 1^ο αιώνα π.Χ. από τους Θράκες. Δεν ήταν τυχαίο που πολλοί Ρωμαίοι εγκαταστάθηκαν στην Θεσσαλονίκη κατά τον εμφύλιο πόλεμο προστατευόμενοι από τα τείχη της.

Κατά την εποχή που βασίλευε ο Μ. Κωνσταντίνος έγιναν σημαντικές αλλαγές και συμπληρώσεις στο παραθαλάσσιο τμήμα των τειχών. Αργότερα, κατά την βασιλεία του Ιουλιανού του Παραβάτη τα τείχη επισκευάστηκαν προκειμένου να προστατεύσουν την Θεσσαλονίκη από τους βαρβάρους. Όταν έγινε αυτοκράτορας ο Μ. Θεοδόσιος έγιναν τα σημαντικότερα έργα οχύρωσης από τον Πέρση Ορμίσδα. Πολύ σημαντικές συμπληρώσεις έγιναν και κατά την βυζαντινή εποχή. Έτσι σιγά-σιγά τα τείχη άρχισαν να γίνονται πιο ανθεκτικά και η Θεσσαλονίκη πιο ασφαλής.

¹⁷ Βλ. Απόστολος Παπαγιαννόπουλος, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης*, εκδ. Ρέκος, 1995, σελ. 356

Κατά το 904 μ.Χ., χτίστηκαν επιπρόσθετα χαμηλά, παραθαλάσσια τείχη και όταν τον 11^ο -12^ο αιώνα μ.Χ. η Θεσσαλονίκη απειλείται από βόρειες φυλές, τα τείχη της ακρόπολης συμπληρώθηκαν.

Μετά από τόσες συμπληρώσεις και ενώ η εισβολή στη Θεσσαλονίκη είναι σχεδόν αδύνατη, το 1185 οι Νορμανδοί εισχωρούν στην πόλη από το ανατολικό τμήμα των τειχών, το οποίο ήταν και το πιο αδύναμο μέρος του τείχους.

Στην συνέχεια, λόγω νέων απειλών, συμπληρώνεται το παραθαλάσσιο τείχος από τον στρατιωτικό λογοθέτη Υαλέα ο οποίος γνώριζε ότι εκείνο το τμήμα ήταν το πιο ευάλωτο σημείο της οχύρωσης.

Ο πύργος του Μανουήλ Παλαιολόγου χτίζεται περίπου το 1371, στο βόρειο τμήμα του τείχους.

• Επί κυβέρνησης Ζηλωτών

Κατά την κυβέρνηση των Ζηλωτών η οχύρωση συντηρήθηκε και τυχών ζημιές επισκευάστηκαν. Λίγα χρόνια αργότερα η αυτοκράτειρα Άννα Παλαιολογίνα, με την άφιξή της στην πόλη, επισκεύασε τα τείχη της Θεσσαλονίκης, έκανε σημαντικές αλλαγές στο ανατολικό τμήμα και κατασκεύασε δύο πύλες προς την Ακρόπολη. Η μια από αυτές βρίσκεται κοντά στον πύργο του Τριγωνίου και σώζεται μέχρι σήμερα.

• Επί κυβέρνησης Βενετών

Επί της κυριαρχίας των Βενετών (1423-1430) καταβληθήκαν επιτυχημένες προσπάθειες βελτίωσης των τειχών της Ακρόπολης και του Επταπυργίου (2^η και 3^η γραμμή άμυνας αντίστοιχα), μπροστά στην μεγάλη Τουρκική απειλή. Επίσης ενδέχεται ο Λευκός Πύργος και ο Πύργος του Τριγωνίου (οι οποίοι βρίσκονται στο βορειοανατολικό άκρο των τειχών Μπεάζ-Κουλέ) να χτίστηκαν κατά τα μέσα του 16^{ου} αιώνα.

• Η πτώση των τειχών

Τα βυζαντινά τείχη διατηρήθηκαν μέχρι το 1866. Αρχικά κατεδαφίστηκε το παραθαλάσσιο τείχος καθώς και ο πύργος του Γιαλού, από τον

προκειμένου να βελτιωθεί η όψη της πόλης από τον τσάρο Σαμπρή Πασά.

Στην συνέχεια (γύρω στο 1874), με τα υλικά κατεδάφισης του παραθαλάσσιου τείχους καλύφθηκε μέρος της θάλασσας προκειμένου να δημιουργηθεί στεριά και να κατασκευαστεί η παραλιακή λεωφόρος (σημερινή «παλιά παραλία»).

Έτσι άρχισαν σταδιακά να εκδηλώνονται απόψεις για την ολική κατεδάφιση των τειχών της Κάτω Πόλης, ώστε να δημιουργηθούν νέοι κοινόχρηστοι χώροι, τους οποίους είχε τόση ανάγκη η πόλη. Τελικά τα τείχη της Κάτω Πόλης γκρεμίστηκαν και κατά συνέπεια, ελάχιστα από τα ερείπιά τους σώζονται μέχρι σήμερα, σε αντίθεση με τα τείχη της Άνω Πόλης, τα οποία διατηρούνται σχεδόν ανέπαφα και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της κληρονομιάς και της ιστορίας της πόλης.

Η συνολική εικόνα των τειχών διατηρήθηκε μέχρι το 1873 σχεδόν. Η τμηματική κατεδάφιση πραγματοποιήθηκε σταδιακά. Πρώτο, έπεσε το ανατολικό τείχος από τον Μυδάτ Πασά το 1889. Ταυτόχρονα κατεδαφίστηκε και μέρος του δυτικού τείχους και τα τείχη κοντά στο φρούριο του Βαρδαρίου (πυροβολοστάσιο). Το 1903, κατεδαφίστηκε και το τμήμα των τειχών κοντά στη σημερινή πλατεία Σιντριβανιού, με την κατεδάφιση να συνεχίζεται το 1904 με την πτώση των τειχών γύρω από τον Λευκό Πύργο. Η κατεδάφιση ολοκληρώθηκε το 1911 με την πτώση ενός ακόμη τμήματος του δυτικού τείχους.

1.2 Τα μέρη του τείχους

Αν επιχειρήσουμε να φανταστούμε την μορφή της κάτοψης των τειχών παρατηρούμε ότι τα τείχη σχημάτιζαν ένα τετράπλευρο, οι δύο πλευρές του οποίου είναι κάθετες στη θάλασσα και οι άλλες δύο είναι παράλληλες της. Οι κάθετες είναι το ανατολικό και δυτικό τείχος, ενώ οι παράλληλες είναι το παραθαλάσσιο και το τείχος της Ακρόπολης.

Στη βυζαντινή εποχή υψώθηκε διπλό τείχος προκειμένου να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη ασφάλεια. Συγκεκριμένα το διπλό τείχος είχε σκοπό εμποδίσει τις εχθρικές πολιορκητικές μηχανές να εισβάλουν στην πόλη. Έτσι δημιουργήθηκε το εσωτερικό ή ενδότερο τείχος και το εσωτερικό ή μέγα τείχος. Το εσωτερικό και το εξωτερικό τείχος είχαν απόσταση 4-9 μέτρα. Στα παλαιότερα χρόνια το σύστημα οχύρωσης

περιλάμβανε και μια βαθιά τάφρο, η οποία γέμιζε με θαλασσινό νερό και βρισκόταν έξω από το διπλό τείχος.

Στα Βυζαντινά χρόνια τα τείχη είχαν φάρδος περίπου 4,6 μέτρα, μήκος περίπου 9 χιλιόμετρα και ύψος 10-12 μέτρα. Ήταν κατασκευασμένα από τμήματα ναών, βωμών και αγαλμάτων, αλλά κι από σχετικά μικρές πέτρες και τούβλα.

• ΤΟ ΕΠΤΑΠΥΡΓΙΟ - ΤΟ ΦΡΟΥΡΙΟ ΤΟΥ ΕΠΤΑΠΥΡΓΙΟΥ

Το Επταπύργιο χτίστηκε από τον Τσαούς-Μπέη κατά το 1431, ένα χρόνο μετά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης, και οφείλει την ονομασία του στους ισάριθμους ορθογώνιους πύργους που υψώνονται σε καθένα από τα επτά άκρα του.

Εξίσου σημαντικό είναι και το πολυγωνικό φρούριο του Επταπυργίου που αποτελούσε την 3^η (και τελευταία) γραμμή άμυνας σε περίπτωση εισβολής των εχθρών στην πόλη. Βρισκόταν στο βόρειο τμήμα της Ακρόπολης και λέγεται ότι χτίστηκε από τους Παλαιολόγους μαζί με άλλα σημαντικά έργα οχύρωσης κατά τον 14^ο αιώνα.

Το συγκεκριμένο φρούριο αποτελεί προσθήκη στον περίβολο του Επταπυργίου στο βορειοανατολικό άκρο της Ακρόπολης. Στο προϋπάρχον τμήμα του φρουρίου, που βρίσκεται στο βόρειο άκρο της Ακρόπολης, προστέθηκε κατά την Βυζαντινή εποχή η νότια πλευρά του φρουρίου. Το τείχος μεταξύ του φρουρίου και των επτά πύργων σχηματίζει επάλξεις, ενώ το φρούριο του Επταπυργίου φέρει περίδρομο, ο οποίος εξυπηρετούσε την επικοινωνία ανάμεσα στους πύργους.

Οι νεότερες έρευνες και η αναστήλωση του μνημείου αποκάλυψαν τα βαθύτερα στοιχεία για τις επεμβάσεις του ανθρώπου στο συνολικό συγκρότημα του Επταπυργίου με την πάροδο του χρόνου. Πιθανότατα, οι μεγαλύτερες επεμβάσεις έγιναν στον κεντρικό πύργο της εισόδου της Ακρόπολης. Στον παραπάνω πύργο προσαρμόστηκε νέα όψη η οποία αντικατέστησε όλη τη νότια πλευρά, η οποία είχε αποσπαστεί.

Κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, το Επταπύργιο, αποτέλεσε έδρα του τούρκου διοικητή. Οι πασίγνωστες φυλακές του Επταπυργίου (φυλακές Γεντί Κουλέ ή Yedi Kule) πρωτολειτούργησαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στο φρούριο του Επταπυργίου κι απομακρύνθηκαν από το συγκεκριμένο μνημείο το 1989. Σήμερα στην περιοχή της Ακρόπολης σώζονται τείχη συνολικά 4χλμ. Καθώς βρίσκονται στην περιοχή της Άνω Πόλης, της οποίας τα τείχη έμειναν άθικτα.

• ΤΟ ΦΡΟΥΡΙΟ ΤΟΥ ΒΑΡΔΑΡΙΟΥ

Το φρούριο του Βαρδαρίου δεσπόζει στη νοτιοδυτική πλευρά της πόλης. Δεν είναι τυχαίο που ονομάστηκε Τοπ-Χανέ (που σημαίνει πυροβολοστάσιο), καθώς αποτελούσε αποθηκευτικό χώρο πυροβόλων και όπλων. Χτίστηκε το 1546, κατά την επίσκεψη του Σουλτάνου Σουλεϊμάν Β΄ του Μεγαλοπρεπούς στην Θεσσαλονίκη, από τον αρχιτέκτονα Σινάν. Σκοπός κατασκευής του ήταν η προστασία του λιμένα του Αγίου Κων/νου δίπλα στο οποίο βρισκόταν. Εκτός όμως από αποθηκευτικός χώρος ήταν κι έδρα της στρατιωτικής διοίκησης της Θεσσαλονίκης. Γύρω στο 1741, χτίστηκαν επιπλέον πυριτιδαποθήκες στο νότια πλευρά του φρουρίου.

• Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΓΩΝΙΟΥ

Ο μεγάλος βορειοανατολικός κυλινδρικός Πύργος της οχύρωσης της Θεσσαλονίκης, που με βάση το κείμενο του ιστορικού της αλώσεως της πόλης Ιωάννη Αναγνώστη ονομάστηκε από τους ερευνητές Πύργος του Τριγωνίου, κτίστηκε ταυτόχρονα με το Λευκό Πύργο, μετά την κατάκτηση της Θεσσαλονίκης από τους Οθωμανούς, πιθανότατα το δεύτερο μισό του 15ου αιώνα. Πρόκειται για ένα κυλινδρικό κτίσμα ύψους 20,00-22,00μ. και διαμέτρου που ελαττώνεται όσο αυξάνεται το ύψος του [από 24,85μ. στη βάση του έως 23,45μ. στη στάθμη του δώματος]. Η κλίση που έχει η εξωτερική επιφάνεια λόγω της ελάττωσης της διαμέτρου του εμφανίζεται εντονότερη μέχρι τη στάθμη του πώρινου κοσμήτη καμπύλης διατομής που τον περιβάλλει και στον οποίο οφείλει την οθωμανική ονομασία του “Τζιντζιρλή ή Κουσακλή Κουλέ”, που μεταφράζεται στα ελληνικά ως “Ζωσμένος Πύργος”. Ο Πύργος κατασκευάστηκε για να αντιμετωπίσει τις νέες τεχνικές πολέμου με την χρήση πυροβόλων όπλων και ο όλος σχεδιασμός του

εξυπηρετεί το σκοπό αυτό, όπως το μεγάλο πάχος των τοιχοποιιών του και το κυλινδρικό του σχήμα, που υπαγορεύτηκαν από την ανάγκη εξοστρακισμού των βλημάτων και την εξασφάλιση εποπτείας της γύρω περιοχής. Στο σχεδιασμό αυτό περιλαμβάνονται και δύο προεξοχές στη νότια και δυτική πλευρά, που χρησίμευαν ως παρατηρητήριο και καταχύστρα αντίστοιχα¹⁸.

Χάρτης των τειχών

¹⁸ <http://www.prospelasis.com/monument/info/72>

- ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΠΥΛΕΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΠΥΛΗΣ	ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΠΥΛΗΣ
Η Πύλη της Ρώμης	Κοντά στο Λευκό πύργο
Η Πύλη Κασσανδρεωτική ή Πόρτα της Καλαμαριάς (καλής μεριάς)	Στο τέρμα της οδού Εγνατία
Η Χρυσή Πύλη	Στην σημερινή πλατεία δημοκρατίας
Η Ληταία Πύλη	Στο δυτικό άκρο της οδού Αγίου Δημητρίου
Η ψευδο-Χρυσή Πύλη	Στο ανατολικό άκρο της οδού Αγίου Δημητρίου
Η Πόρτα του Γιαλού	Κοντά στη θάλασσα
Πύλη της Άννας Παλαιολογίνας	Κοντά στον Πύργο του Τριγωνίου, στην Άνω Πόλη

Εκτός από τις παραπάνω πύλες υπάρχουν και 14 μικρότερες (1,5-2,8 μέτρα φάρδος) στην Ακρόπολη και στο παραθαλάσσιο τείχος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι επειδή δεν είναι αρκετά γνωστές, δεν είναι κι αρκετά σημαντικές. Οι πύλες αυτές ονομάζονται παραπύλια ή παραπόρτια και εξυπηρετούσαν στρατιωτικούς σκοπούς.

Ο ΛΕΥΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ

Ο **Λευκός Πύργος** είναι από τα πιο εμφανή και γνωστά ιστορικά κτίσματα της «νύμφης των Θερμαϊκού». Αποτελείται από 6 ορόφους, έχει 34 μέτρα ύψος και 70 μέτρα περίμετρο. Αποτέλεσε μέρος των τειχών της πόλης, τα οποία ξεπερνούσαν κάποτε σε μήκος τα τέσσερα χιλιόμετρα (το αρχικό μήκος ήταν 8.000 μ.)¹⁹.

Σε παλιές φωτογραφίες (πριν από το 1904), διακρίνεται και ο περίβολος των τειχών με τους τρεις πυργίσκους του και ένα μικρό τζαμί γύρω από τον κυρίως πύργο. Το οχυρωματικό έργο ήταν υψωμένο σε υπολογισμένη στρατηγική θέση – είχε μέτωπο προς τη θάλασσα αλλά και προς το εσωτερικό της πόλης. Οι συχνές επιδρομές, οι εξεγέρσεις και οι ταραχές που εκδηλώθηκαν σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας δικαιολογούν απολύτως έναν τέτοιο προσανατολισμό του **Άσπρου Πύργου ή Κανλή-Κουλέ**.

سازگار: دکتر محمدی دریاوار ویدیدی قزوین

Αναμνηστική φωτογραφία του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα, επί οθωμανικής περιόδου

Το σημερινό κτίσμα δεν είναι αυτό που βρισκόταν άλλοτε χτισμένο στην ίδια τη θέση, όπως συμβαίνει με το σύνολο σχεδόν των τειχών που περιβάλλουν την πόλη. Ο πύργος όπως περίπου τον ξέρουμε (χωρίς το

¹⁹ <http://www.apocalypsejohn.com/2013/10/h-istoria-tou-lefkoy-pyrgou.html>

περιτείχισμα και τους μικρότερους πύργους) στέκεται εκεί τα τελευταία 500 χρόνια.

Αργότερα, στην εποχή της **Ενετοκρατίας** (1423-1430), γίνεται πάλι λόγος γι' αυτόν και ο Ιωάννης Αναγνώστης, ο χρονογράφος που ιστόρησε την κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους στις 29 Μαρτίου 1430, ημέρα Τετάρτη, αναφέρει τον παράλιο πύργο της Σαμάρειας, τον οποίο όμως οι αρχαιολόγοι τοποθετούν προς τη δυτική άκρη των τειχών.

Ο **Μιχαήλ Χατζή Ιωάννου** στην «Αστυγραφία Θεσσαλονίκης» 1880 γράφει: «Αμφίβολον είναι αν οι μεγάλοι κυλινδρικοί πύργοι είναι κατασκευής βυζαντινής». Οι Γάλλοι περιηγητές Cousinery και Felix Beaujour θεωρούσαν ότι ο πύργος Κανλή-Κουλέ (πύργος του αίματος) ήταν τουρκικής κατασκευής. Οι ίδιοι Γάλλοι συγγραφείς αναφέρουν στο Ανατολικό μέρος, κοντά στη θάλασσα, κάποιο πύργο που τον αποκαλούσαν Πύργο των Γενιτσάρων και, όπως γράφουν, «φαίνεται πως πρόκειται για τον Κανλή Κουλέ». Ο Γάλλος Ιστορικός Bellej αναφέρει πως οι **γενιτσάροι της Σελανίκ** ήταν 6.000, χωρισμένοι σε τρεις ορτάδες. Οι χίλιοι από αυτούς αποτελούσαν τη φρουρά του Πύργου και πληρώνονταν από το Σουλτάνο. Μέχρι το 1911, δίπλα στον πύργο υπήρχε μικρό τζαμί και βεβαίως οργανωμένος τεκές για τις ανάγκες των θεριακλήδων του Αλλάχ. Ο χαμηλός οκταγωνικός περίβολος (προτείχισμα) κατεδαφίστηκε το 1911. Ο περίβολος αυτός

χρησίμευε κυρίως για να προστατεύει τον Πύργο από τη θάλασσα αλλά θεωρείται πιθανή η χρήση του και για την τοποθέτηση βαρέων πυροβόλων τα οποία θα έλεγχαν την ακτογραμμή και το λιμάνι.

Νέοι Έλληνες γενίτσαροι σε τέμενος, Jean Léon Gérôme, 1865

Από τα προηγούμενα προκύπτει ότι εδώ και χίλια τουλάχιστον χρόνια υπωνόταν κάποιος πύργος για να υπερασπίζει την πόλη από τις επιδρομές των πειρατών και άλλων κατακτητών που κατέβαιναν από την πλευρά της **Χαλκιδικής**, κατά μήκος

του δρόμου που οδηγεί σήμερα προς τη Γεωργική Σχολή και τον Πολύγυρο. Από την ίδια θέση μάρκαραν βιαστικά οι Βενετοί όταν κατέλαβαν την πόλη οι **Οθωμανοί**, το 1430.

Ένας γνωστός Τούρκος περιηγητής, ο **Εβλιγιά Τσελεμπή** (1611-1681), θεωρεί πως ο πύργος χτίστηκε από τον Σουλεϊμάν τον Μεγαλοπρεπή, ο οποίος βασίλευσε από το 1520 ως το 1566. Πιθανότατα δεν έκτισε ο ίδιος το οχυρωματικό έργο εξ αρχής, αλλά επισκεύασε κάποιο παλαιότερο — ίσως βυζαντινό πύργο. Άλλωστε και ο ίδιος ο Τσελεμπή κάνει λόγο για μian επιγραφή που βρισκόταν στο εσωτερικό του φρουρίου και αρχιζε με τη φράση: «Κτίσμα αυτοκρατορικών, όπερ είχαν ερειπωθεί τα μέγιστα συν τη παρόδω του χρόνου...»

Η προηγούμενη μαρτυρία ενισχύεται και από μian άλλη επιγραφή, που μπορούσε να τη διαβάσει κανείς πριν από λίγα ακόμη χρόνια στο υπέρθυρο της εισόδου του Πύργου. Ο παλαιός μελετητής της ιστορίας της Θεσσαλονίκης **Χρ. Γ. Γουγούσης** μας άφησε ένα κείμενο του για το Λευκό Πύργο (γραμμένο τον Ιούνιο του 1914) που περιέχει αξιοπρόσεχτες πληροφορίες. Ο Γουγούσης παραθέτει ολόκληρο το κείμενο της επιγραφής του υπέρθυρου καθώς και τη μετάφραση της από τον τουρκομαθή Γαβρ. Φιλιππίδη. Το κείμενο ήταν γραμμένο με αραβικούς χαρακτήρες. Την παραθέτουμε στη συνέχεια αυτούσια.

Το έτος 942 της **Εγίρας** αντιστοιχεί στο **1535 μ.Χ.** Μια άλλη χρονολογία που αναφέρεται είναι το 974, δηλαδή το 1566 μ.Χ. Έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι αρχιτέκτονας του Πύργου ήταν ο φημισμένος μουσουλμάνος Μιμάρ Σινάν, βάσει της ομοιότητας με ανάλογο πύργο στη Valona (Αυλώνα) της Αλβανίας ο οποίος κτίστηκε τη δεκαετία του 1530. Στην εγκυκλοπαίδεια Britannica και σε άλλες πηγές, διαβάζουμε ότι ο **Σινάν** ήταν Έλληνα την καταγωγή, εξισλαμισθείς και προερχόταν από τις τάξεις των γενιτσάρων. Ο **Μιμάρ** φέρεται ως γιός ενός φτωχού Έλληνα ορθοδόξου ιερέα — ο πατέρας του ήταν λιθοξόος και μαραγκός. Στα 334 έργα που τού αποδίδονται συνολικά, περιλαμβάνονται 81 δημόσια τεμένη για την προσευχή της Παρασκευής, 50 μικρότερα τεμένη, 55 σχολεία, 34 ανάκτορα, 33 δημόσια λουτρά, 19 μαυσωλεία, 16 πτωχοκομεία, 7 ιεροδιδασκαλεία, 12 πανδοχεία, νοσοκομεία, γέφυρες, κρήνες, σιντριβάνια, υδραγωγεία, υδραυλικά συστήματα, και άλλα. Είναι γνωστό ότι οι Τούρκοι, ως πολεμικό φύλο, περιφρονούσαν ανάλογες εργασίες και χρησιμοποιούσαν κατά κόρον αξιωματούχους, υπαλλήλους ή τεχνίτες ανεξαρτήτως φυλής, εθνικότητας και

θηρσκεύματος. Όπως έδειξε η χρονολόγηση, οι **κορμοί δέντρων** που χρησιμοποιήθηκαν στο Λευκό Πύργο κόπηκαν το έτος 1535 από την περιοχή της Πίνδου, αλλά υπάρχει η πιθανότητα η ξυλεία να χρησιμοποιήθηκε απλώς σε εκτεταμένη επισκευή του οικοδομήματος.

Σύμφωνα με τον Ζωγραφάκη, νεότερες έρευνες πείθουν πως οι Οθωμανοί έχτισαν, με βενετσιάνους τεχνίτες, μετά το 1430, τους δύο στρογγυλούς πύργους σε εξαιρετικά προσεγμένη κατασκευή: τον Πύργο της Αλυσσίδας (Gingirli Koule) στο άνω ανατολικό άκρο των τειχών — κοντά στην Πύλη της Άνας Παλαιολογίνας — και τον Λευκό Πύργο ή Πύργο τον Αίματος. Και οι δυο δεν έχουν κανένα από τα χαρακτηριστικά των βυζαντινών πύργων, όπως βεβαιώνει ο μελετητής τους Ο. Tafrafi στο έργο *Torographie de Thessalonique*. Κατά την εκτίμησή μας, χωρίς να είμαστε ειδήμονες, ο Λευκός Πύργος παραπέμπει μάλλον σε βενετσιάνους τεχνίτες και ελάχιστα θυμίζει την οθωμανική αρχιτεκτονική του Σινάν.

Η «Βασίλλη της Θεσσαλονίκης»

Είναι άγνωστο πότε ακριβώς το οικοδόμημα μετατράπηκε σε φυλακή. Το μόνο που ξέρουμε είναι πως κατά την Ελληνική Επανάσταση (1821) και ως το 1882 εξακολουθεί να είναι χάψη και να έχει πολύ κακή φήμη, ανάμεσα στους Ρωμιούς τουλάχιστον. Στο «Προς χρήσιν των Δημοτικών Σχολών της πόλεως» αναγνωστικό του Γ. Κ. Μωραϊτοπούλου, ο συγγραφέας σημειώνει πως «χρησιμεύει σήμερα ως ειρκτή των καταδικαζομένων εις ισόβια ή πολυετή δεσμά. Ονομάζεται δε πύργος

του αίματος, διότι εις παλαιότερας εποχάς εξετελούντο εκεί αι θανατικά ποινάι».

Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Λευκός Πύργος στέγαζε το κέντρο διαβιβάσεων των Συμμάχων, ενώ το 1916 χρησιμοποιήσαν έναν όροφό του για τη φύλαξη αρχαιοτήτων από αρχαιολογικές εργασίες στη ζώνη ευθύνης του

βρετανικού εκστρατευτικού σώματος.

Οι Γενίτσαροι, ή γιανίσαροι, ήταν επίλεκτα σώματα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Αρχικά συγκροτούνταν από αιχμαλώτους πολέμου και παιδιά χριστιανικών οικογενειών που εξαναγκάζονταν από μικρή ηλικία σε στρατιωτική υπηρεσία.

Το «αίσιο περιστατικό»

Αφού κατόρθωσε να προσεταιριστεί με διάφορους τρόπους τούς επιφανέστερους γενίτσαρους, μεταξύ αυτών και τον ισχυρό αγά του Σώματος, ο σουλτάνος **Μαχμούτ ο Β΄** συγκρότησε πιστά στρατιωτικά τμήματα εκπαιδευμένα και εξοπλισμένα κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα, τους γνωστούς ως εσκεντζί. Το επίλεκτο σώμα των γενιτσάρων διαλύθηκε με κλασικό ασιατικό τρόπο στους δρόμους της Κωνσταντινούπολης, στη Δεξαμενή των Χιλίων Κιόνων. Περίπου έξι χιλιάδες γενίτσαροι, αφού συγκεντρώθηκαν με την πρόφαση της στρατολογίας στα νέα σώματα του οθωμανικού στρατού, σφαγιάστηκαν μέχρι ενός, κατά ρητή διαταγή του σουλτάνου. Ακολούθησαν μαζικές εκτελέσεις χιλιάδων σε όλες τις περιοχές της αυτοκρατορίας και οι γενίτσαροι (νέοι στρατιώτες) της Θεσσαλονίκης είχαν την ίδια τύχη. Το 1826, οι περισσότεροι από αυτούς – ίσως τρεις χιλιάδες – εκτελέστηκαν στο Λευκό Πύργο. Έπειτα από κάθε εκτέλεση ένας κανονιοβολισμός βεβαίωνε το γεγονός. Η εξόντωση των γενιτσάρων αναφέρεται αργότερα στην οθωμανική ιστορία ως «Αίσιο Περιστατικό».

Ο Λευκός Πύργος είναι στενά δεμένος και με τον απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων. Ξέρουμε ότι η Επανάσταση του 1821 απέτυχε στη Βόρειο Ελλάδα, αν και στην ευρύτερη περιοχή της Χαλκιδικής υπήρχαν όλες οι δημογραφικές και στρατιωτικές δυνατότητες να επικρατήσει. Τα αντίποινα του σουλτάνου έπληξαν θανάσιμα και τους Ρωμιούς της Θεσσαλονίκης. Εκατοντάδες Χριστιανοί ραγιάδες άφησαν την τελευταία τους πνοή στο λαομίσητο **Beyaz-Kule ή Torre Blanca στα Εβραϊκά**, ύστερα από πολυετείς φυλακίσεις ή φριχτά βασανιστήρια. Συνολικά οι Έλληνες της Θεσσαλονίκης που έπεσαν θύματα υπολογίζονται σε 25.000 μόνο κατά το έτος 1821, γεγονός που επέφερε ανεπανόρθωτο πλήγμα στην Ελληνική κοινότητα της πόλης. Η δημογραφική και εθνολογική εξέλιξη του πληθυσμού επηρεάστηκε αποφασιστικά από τους εξισλαμισμούς, τον απεχθέστατο φόρο των Χριστιανοπαίδων και

τους συστηματικούς εποικισμούς με μουσουλμανικές οικογένειες, κυρίως Γιουρούκων. Στην πόλη διέμενε ακόμη μεγάλος αριθμός διοικητικών υπαλλήλων και αξιωματούχων του σουλτάνου, ευρωπαίοι εμπορικοί αντιπρόσωποι και περίπου 6.000 γενίτσαροι. Η σημαντική παρουσία της

εβραϊκής κοινότητας χρονολογείται από το 1492 περίπου, όταν εγκαταστάθηκαν στην πόλη δεκαπέντε χιλιάδες και πλέον Εβραίοι Σεφαρδίτες από την Ισπανία. **Σεφαρδίτες, Σεφαραδίτες, Σεφάρδοι ή Σεφαρντίμ** ονομάζονται οι Εβραίοι που κατάγονται από την Ιβηρική Χερσόνησο, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που εκδιώχτηκαν από την Ισπανία κατόπιν εντολής των Καθολικών μοναρχών Φερδινάνδου και Ισαβέλλας (όπως καταγράφεται στο διάταγμα της Αλάμπρας το 1492) και από την Πορτογαλία κατόπιν εντολής του Βασιλιά Μανιουέλ το 1497. Στην πόλη, κατόπιν συμφωνίας με το σουλτάνο, εγκαταστάθηκε και μικρότερος αριθμός γερμανόφωνων Εβραίων – οι γνωστοί ως Ασκεναζίτες, προέρχονται από Ιουδαίους που είχαν καταφύγει στην κεντρική Ευρώπη το 70 μ.Χ. για να αποφύγουν τους διωγμούς από τους Ρωμαίους.²⁰

²⁰ Αξίζει ν' αναφέρουμε εδώ την περιγραφή που κάνει για τον Πύργο ο ίδιος ο **Τούρκος Μολλός**, δηλ. ο ανώτερος δικαστής της Θεσσαλονίκης, πριν από εκατόν είκοσι περίπου χρόνια. Γράφει ο με αξιοσημείωτη ειλικρίνεια ο ευσεβής Χαϊρουλλάχ Ιμπν Σινασή Μεχμέτ Αγάς:

«Η ζωή εκεί μέσα είναι φριχτή, κι αν δεν έχει κανείς συντροφιά του τη σκέψη του παντοδύναμου Αλλάχ, δύσκολα μπορεί να ζήσει. Είδα φτωχά ανθρώπινα πλάσματα που έμεναν εκεί μέσα χρόνια πολλά, Ρωμηούς ως επί το πλείστον, γιατί συνάντησαν στο δρόμο τον Μουτεσελίμη Γιουσούφ και δεν τον χαιρέτησαν όπως θα έπρεπε ή γιατί μαζεύονταν στην εκκλησία του Μηνά εφέντη (του Αγίου «Μηνά δηλαδή»)».

Ο Λευκός Πύργος εξακολουθεί να παραμένει για πολλά χρόνια ακόμη σύμβολο τυραννίας.²¹

Σύμφωνα τώρα με μια κάπως ρομαντική και αναίμακτη εκδοχή, το σύγχρονο όνομά του ο Λευκός Πύργος το πήρε όταν ένας Εβραίος κατάδικος, ο **Nathan Guidili**, καταδικασμένος για ερωτικό έγκλημα, τον ασβέστωσε με αντάλλαγμα την ελευθερία του, το 1891. Μέχρι το 1912 και αργότερα, ο χριστιανικός πληθυσμός συνεχίζει να τον αναφέρει ως Kanli-Kule, ενώ ο εβραϊκός τον αποκαλεί Torre Blanca. Η εκδοχή αυτή, ως προς την ημερομηνία τουλάχιστον (1891), δεν φαίνεται ορθή, καθώς ο πύργος ασβεστωνόταν τακτικά ήδη από το 1884 και είχε καταχωρηθεί σε επίσημα έγγραφα ως Λευκός (Ak-koule). Η χρονολόγηση της μετονομασίας του έχει τροποποιηθεί με βάση τα βρετανικά έγγραφα που δημοσίευσε ο Βασίλης Κ. Γούναρης. Το 1883 ο **Σουλτάνος Αβδουλ Χαμίτ Β΄** έτυχε να διαβάσει κάποια έγγραφα από τη Θεσσαλονίκη. Σ' αυτά συνάντησε την ονομασία "**Πύργος του Αίματος**", που προφανώς ήταν σε χρήση ακόμη και από τις κρατικές υπηρεσίες. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Sir John Blunt, του πάντα καλά πληροφορημένου Βρετανού Γενικού Προξένου στη Θεσσαλονίκη, ο Σουλτάνος τηλεγράφησε αμέσως στον Νομάρχη (Βαλή), διατάζοντάς τον να ονομάζει στο εξής τον πύργο "Λευκό" και να απαγορεύσει -με την απειλή μάλιστα ποινής- την παλαιότερη δυσφημιστική ονομασία. Σύμφωνα με την εντολή ο Πύργος ασπρίστηκε και μέσα σε ένα χρόνο, όπως γράφει ο Blunt, δηλαδή εντός του 1884, η νέα ονομασία είχε επικρατήσει πλήρως.

Η πληροφορία διασταυρώνεται με μια άλλη πηγή, τον James George Cotton Minchin, Γενικό Πρόξενο της Σερβίας στο Λονδίνο. Ο Minchin, όταν επισκέφτηκε τη Θεσσαλονίκη τον Σεπτέμβριο του 1884, βρήκε τον Πύργο ασπρισμένο. Ο ίδιος αναφέρει μάλιστα ότι όταν ο Σουλτάνος έμαθε το όνομα της φυλακής είπε: "**Είναι δυνατόν στις κτήσεις μου να υπάρχει πύργος ο οποίος να ονομάζεται `Πύργος του Αίματος`;**"

²¹ Ο Χρ. Γουγούσης λέει σχετικά:

«Το μόνον γνωστόν είναι ότι, κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν (1821) και εντεύθεν, μέχρι προ εικοσαετίας περίπου, ο μιν Λευκός Πύργος ήτο το κεντρικόν σφαγείον και βασανιστηρίον των Χριστιανών, τα δε περίξ αυτού μέρη μέχρι του νυν Γυμναστηρίου, όπου άλλοτε το καφενείον "της Πολιτείας", ήσαν το γενικόν νεκροταφείον των εκεί οικτρώς φονευομένων».

Ο Ζωγραφάκης θεωρεί ως προφανές ότι ο Minchin] άκουσε την ιστορία από τον συνάδελφό του, τον Blunt, εκτός κι αν του την είπε ο ίδιος ο Βαλής, ο Γκαλίμπ πασάς, τον οποίο επισκέφτηκε προσωπικά. Θα μπορούσε βέβαια να υποθέσει κανείς ότι ο Γκαλίμπ, γνωστός για τις εξωραϊστικές του πρωτοβουλίες, διέδωσε σκόπιμα την ανάμιξη του Σουλτάνου, για να φέρει γρηγορότερα αποτελέσματα.

Στην τοπική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης ο **Φάρος της Μακεδονίας**, βρίσκουμε επιπλέον μια αίτηση πολιτικών κρατούμενων που υποβλήθηκε στον Βρετανό Γενικό Πρόξενο στις 14 Οκτωβρίου 1883 και σώζεται ακόμη μεταφρασμένη αναφέρεται ότι οι υπογεγραμμένοι μετήχθησαν στον “Λευκό Πύργο” (Ak-koule) με σίδερα στα πόδια. Θα ήταν επομένως λογικό να υποθέσουμε ότι πιθανόν το φονικό και η αναταραχή στη φυλακή προκάλεσαν τη διοικητική αλληλογραφία που, σύμφωνα με τον Blunt, υπέπεσε στην προσοχή του Αβδούλ-Χαμίτ και ότι η διαταγή του Σουλτάνου εκτελέστηκε στα τέλη του καλοκαιριού του 1883.

Αν λοιπόν ο κρατούμενος Νατάν Γκιντιλί άσπρισε πράγματι τον πύργο – για οποιονδήποτε λόγο -, θα το έκανε σίγουρα νωρίτερα από το 1891.

Η αποβάθρα του Λευκού Πύργου
στα 1900

Είναι λογικό η πολυπληθής κοινότητα των Εβραίων να υιοθέτησε πρώτη το θετικό όνομα που έδωσε επισήμως ο σουλτάνος, όπως είδαμε προηγουμένως. Άλλωστε, ο Π. αναφέρεται στο βιβλίο του σε εκατοντάδες ονόματα οδών και πλατειών και δεν ήταν αναμενόμενο να κάνει ειδικότερη και λεπτομερέστερη αναφορά στο Λευκό Πύργο. Είναι επίσης πιθανόν ο Πύργος να ονομάστηκε λευκός και όχι επί το λαϊκότερον άσπρος, πιθανόν μετά από υπόδειξη Έλληνα γραμματικού ή άλλου λογίου της εποχής.

Για ποιο λόγο όμως βάφτηκε λευκός ο πύργος, είτε τον έβαψε ο Nathan Guidili, είτε άλλος; Επρόκειτο απλώς για καλλωπισμό ή υπήρχε άλλη σκοπιμότητα;

Ο Αβδούλ Χαμίτ, θέλοντας να δείξει πως και η Τουρκία ακολουθεί το δρόμο της προόδου των άλλων κρατών, διέταξε να τον ασπρίσουν και να μη τον χρησιμοποιούν, στο έξης, παρά σαν απλή φυλακή. Θεωρεί δηλαδή το άσπρισμα μια συμβολική ενέργεια με σαφείς πολιτικούς – προπαγανδιστικούς στόχους. Ο Λευκός Πύργος είναι σύμβολο της Θεσσαλονίκης, τουλάχιστον στα μάτια των περισσότερων. Αγνούμε πότε ακριβώς καθιερώθηκε επισήμως ως τέτοιο και για ποιους αισθητικούς ιδεολογικούς ή άλλους λόγους επιλέχτηκε. Πιθανόν τυχαία, ή επειδή βρισκόταν απλώς σε περίοπτη θέση... Είναι

εξάλλου γνωστό ότι σύμβολα δεν υπάρχουν, υπάρχουν μόνο άνθρωποι, οι οποίοι αποδίδουν σε αυτά το ένα ή το άλλο νόημα ή περιεχόμενο: μια μικρή αναδρομή στην ιστορία τους αποδεικνύει την ιστορική αυτή πραγματικότητα.

Τοποθεσία	Λιμένας της Θεσσαλονίκης
Διεύθυνση	Λεωφόρος Νίκης
Πόλη	Θεσσαλονίκη
Χώρα	Ελλάδα
Υψος	33,9 μέτρα
Διάμετρος	22,7 μέτρα
Περίμετρος	71,3 μέτρα
Όροφοι	6
Χρήση	μουσείο
Ημερομηνία λειτουργίας	περίπου 1450-1470
Τύπος κτιρίου	φρούριο
Αρχιτεκτονική	Οθωμανική οχυρωματική
Αρχιτέκτονας	Μιμάρ Σινάν
Ιδιοκτήτης	Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Αξιολόγηση του τείχους

- Ως έργο οχύρωσης

Το τείχος της Θεσσαλονίκης ήταν ένα έργο αναμφισβήτητα χρήσιμο στην πόλη. Χωρίς αυτό η ασφάλεια θα ήταν λιγότερη και η καταστροφή σε περίπτωση εισβολής των εχθρών σφοδρότερη. Έτσι, όπως η Θεσσαλονίκη δεν ήταν μια ασήμαντη πόλη, έτσι και τα τείχη της δεν ήταν συνηθισμένα τείχη. Το σύστημα οχύρωσης συμφωνούσε πάντα με τις καλύτερες στρατηγικές άμυνας της εποχής. Με αυτόν τον τρόπο οι πολίτες ένιωθαν και ήταν πιο ασφαλείς. Παρ' όλα αυτά το τείχος ήταν και καλλιτεχνικά επιμελημένο, καθώς είχε περίτεχνους πύργους, αλλά και μεγαλόπρεπες πύλες. Τα τείχη προστάτευσαν την πόλη αμέτρητες φορές. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο πως τα τμήματα των τειχών που δεν γκρεμίστηκαν διατηρούνται μέχρι και σήμερα παρ' όλο που χτίστηκαν αιώνες πριν.

- Ως μνημείο σήμερα

Η σημερινή εικόνα των τειχών αφηγείται ταυτόχρονα την μακροχρόνια ιστορία της πόλης μας αλλά και την σύγχρονη πραγματικότητα. Τα τείχη δεν είναι πέτρες η μια πάνω στην άλλη. Είναι ένα υπέροχο μνημείο με εξαίρετη αισθητική και μεγαλοπρέπεια. Είναι το λαμπρότερο κόσμημα, το στολίδι της πόλης μας. Δεν είναι ένα συνηθισμένο έργο οχύρωσης. Είναι ένα ξεχωριστό μνημείο που μας θυμίζει τους αγώνες και τις θυσίες των προγόνων μας. Μπροστά στην επιβλητική του όψη, καθένας μας αισθάνεται τεράστιο δέος και σεβασμό. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο που απ' όλα τα μνημεία της πόλης το σήμα κατατεθέν της είναι ο Λευκός Πύργος, ένα τμήμα του τείχους με τόσο μεγάλη ιστορική αξία.

ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

- Απόστολος Παπαγιανόπουλος, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης*, εκδ. Ρέκος, 1995
- Λ. Τσακτιράς κ.α., *Θεσσαλονίκη: η πόλη και τα μνημεία της*, εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία, 2003
- Χρ. Μαυροπούλου, *Βυζαντινή Θεσσαλονίκη*, εκδ. Ρέκος, 1992
- Απόστολος Παπαγιανόπουλος, *Μνημεία της Θεσσαλονίκης*, εκδ. Ρέκος, 1983
- Ε. Κουρκουτίδου και Α. Τουρτά, *Περίπατοι στη Βυζαντινή Θεσσαλονίκη*, εκδ. Καπόν, 1997
- Απόστολου Ε. Βακαλόπουλου, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης 316 π.Χ.-1983*, εκδ. Αδελφών Κυριακίδη α.ε., 1997
- <http://www.teithe.gr/modules/content/index.php?id=40>
- <http://www.imma.edu.gr/imma/history/01.html>
- <http://www.λέσχη.gr/forum/>
- <http://thessaloniki-gold.com/gr/thessaloniki/thessaloniki-history/thessaloniki-history.htm>
- http://www.imma.edu.gr/macher/hm/hm_main.php?el/C2.3.html
- <http://el.wikipedia.org/wiki/Θεσσαλονίκη>
- <http://www.mani.org.gr/istor/mak/eis.htm>
- <http://www.apocalypsejohn.com/2013/10/h-istoria-tou-lefkoy-pyrgou.html>
- <http://www.prospelasis.com/monument/info/72>